

Jandarmada Ahlak ve Değer Eğitimi

Moral and Values Education in the Gendarmerie

Onur GÜVEN, Sorumlu Yazar, Dr. | Corresponding Author, PhD.
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Ankara / Türkiye. | Gendarmerie and Coast
Guard Academy, Ankara / Türkiye
onurguven08@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3640-2816>

İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU, Prof. Dr. | Professor
Trabzon Üniversitesi, Trabzon / Türkiye. | Trabzon University, Trabzon, Türkiye
demircioglu61@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-8155-8617>

ISSN: 1303-880X
e-ISSN: 2667-7504
<http://ded.dem.org.tr>

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 12.11.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 11.12.2023

Yayın Tarihi / Published Date: 25.12.2023

Lisans / Licence: CC BY-NC-4.0.

Tr/En: Tr

Atıf/Citation: Güven, O. & Demircioğlu, İ. H. (2023). Jandarmada Ahlak ve Değer Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 21(46), 451-484.
<https://doi.org/10.34234/ded.1389797>

Çıkar Çatışması / Competing Interests:

Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. / The authors declare that they have no competing interests.

Yazar Katkıları / Author Contributions:

GÜVEN, O. (%50), DEMİRCİOĞLU, İ. H. (%50)

Öz: Ahlak ve değer eğitimi, toplumların gelişmişlik düzeyini yansıtan önemli göstergelerdendir. Şüphesiz her toplumun kendine özgü değerleri olduğu gibi her mesleğin de kendisini özgün kılan bazı ahlaki ve değer ölçütleri bulunur. Bu kapsamda jandarma mesleği de özellikleri itibariyle diğer mesleklerden ayrılır. Türk jandarması terörle mücadeleden asayişin sağlanmasına, sınır güvenliğinden kaçakçılığa kadar birçok problemle başarıyla mücadele etmektedir. İşte bu başarısının altında ahlak ve değer eğitiminin önemi büyüktür. Bu eğitimlerin yanı sıra yurt sevgisi/bilgisi gibi derslerde vatan sevgisi düsturu personele kazandırmaktadır.

Kurulduğu günden bugüne hangi rütbede olursa olsun jandarma personeli, nitelikli birer kolluk kuvveti olarak ülke güvenliğine hizmet etmektedir. Şüphesiz bu hizmetin başarılı olabilmesi için sistemli bir eğitim organizasyonu ve hem akademik hem de mesleki bilgi birikimi gerekmektedir. Ayrıca bunun yanında ahlaklı, değerlerine bağlı ve yüreği vatan sevgisiyle çarpan personeller yetiştirilmelidir. Bu çerçevede Jandarma Okullarının teşkilatlandığı XX. yüzyılın ilk çeyreğinden 2016 yılında kurulan Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisine kadar geçen süreçte eğitim programları incelendiğinde ahlak, değer ve yurt bilgisi derslerinin bazı dönemlerde müfredata eklendiği ve bu alanlara yönelik konuların önemle üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu çalışmada, Erken Cumhuriyet evresinden günümüze jandarma eğitiminde ahlak ve değer eğitimine ne ölçüde yer verildiği, yayımlanan müfredatlar ve çeşitli materyaller aracılığıyla incelemeye tabi tutulmuştur. Neticede jandarma eğitiminde bu konunun önemli bir yer kapladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Jandarma, Ahlak, Değer, Askerlik, Şehitlik, Gazilik.

&

Abstract: Moral and value education is one of the important indicators that reflect the level of development of societies. Undoubtedly, every society has its own values. In addition, each profession has some special moral and value norms. In this context, the gendarmerie profession differs from other professions in terms of its characteristics. The Turkish gendarmerie successfully combats many problems, ranging from the fight against terrorism to maintaining public order, from border security to smuggling. Moral and value education is of great importance behind this success. In addition to these trainings, the principle of patriotism is imparted to the personnel in courses such as love/knowledge of the country. Since the day it was founded, gendarmerie personnel, regardless of their rank, have been serving the security of the as country as qualified law enforcement officers. Undoubtly ac-

ademic and professional education are important for this service to be successful. Additionally, moral education, loyalty to the values and love for country should be included in personnel trainings. Gendarmerie Schools were established in the 20th century. When the education programs of Gendarmerie Schools from the first quarter of the 20th century until the establishment of the Gendarmerie and Coast Guard Academy in 2016 are examined, it is seen that morality, values and love/knowledge of the country courses were included in the programs in some periods and the subjects related to these areas were emphasised. In this study, the extent to which moral and value education has been included in gendarmerie training from the Early Republic period to the present has been examined through published curricula and various materials. As a result, it was concluded that this subject occupies an important place in gendarmerie training.

Keywords: Gendarmerie, Morality, Value, Military, Martyrdom, Veteran.

(The Extended Abstract is at the end of the article)

Giriş

“...Tecrübe göstermiştir ki... iyi zabitlerin maiyetlerindeki jandarmalar da iyidir.

*Malûmatsız, tecrübesiz ve muhakemesiz jandarma zabitleri ise
mesleklerinin ve cemiyetin baş belasıdır.”*

Cochet de Savigny, Dictionnaire de la Gendarmerie.

Ahlaki kurallar ve değerler sağlıklı toplumların en temel göstergelerinden biridir. Evrensel boyutta ahlaki değer ve normlar bulunmakla birlikte her toplumun kendisine has değer ve normları da vardır. Değer kavramı “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü” ve “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü.” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanmaktadır. Ahlak ise belirli kültür çevresi tarafından benimsenmiş, mutlak olarak iyiliği ifade eden, belirli bir yaşam tarzından kaynaklanan davranış kuralları ve bireyin davranışlarını yönlendiren toplumsal bir üründür (Cevizci, 2002, s. 3).

Ahlak, değerler olmadan düşünülemez. Aynı şekilde pek çok değer de ahlaktan ayrı değildir. Burada vurgulanması gereken husus, tüm değerlerin ahlaki olamayacağıdır. Ancak ahlak kavramının ortaya koyduğu tüm düsturlar bir değer ifade eder. Ahlaki davranış hususunda ise değer, kişinin diğer insanları, o

insanlara ait nitelikleri, niyetleri ve davranışları değerlendirirken başvurduğu ölçütler arasında yer alır (Kesgin, 2010, s. 15-16). Hem ahlak hem de değer kavramı, sahip olduğu işlevlerle bireyler arasındaki ilişkilerin güçlenmesinde ve toplumsal birlikteliğin sağlanması hususunda önemli rol üstlenmektedir. Bu nedenle toplumun ve neslin geleceği için ahlak ve değer eğitimi elzemdir.

İnsanın bilişsel ve psikomotor niteliklerinin yanında duyuşsal yönü de bulunmaktadır. Başka bir deyişle insan, bilişsel ve psikomotor niteliklerin yanında vicdan, merhamet ve sağduyu gibi farklı boyutlara da sahiptir (Kaymakcan ve Meydan, 2010, s. 33). Öğrencileri vicdan, merhamet, sağduyu, içinde yaşadığı toplum ve insanlığa karşı sorumlu ve olumlu tutumlar geliştirecek şekilde eğitmek, ahlak ve değer eğitiminin başlıca amaçlarındandır. Ahlak ve değer eğitimi aile, çevre ve okullar aracılığıyla yürütülürse başarı elde edilebilir. Çocuklara aile ve çevrede temel ahlaki değer ve normlar kazandırılmadığı takdirde okulun bu konuda yapabileceği şeyler sınırlıdır. Eğitim kurumlarında yürütülen değerler eğitiminde amaç, toplumun değerlerinin birey tarafından içselleştirilip özümsemesini sağlamaktır. Bu değerler arasında yardımseverlik, adaletli olmak, alçak gönüllü olmak, kanaatkâr olmak, dostluk, vefa, cömertlik ve hoşgörü gibi nitelikler vardır.

Askeri değerler başlığı altında birtakım çalışmalar yapılmışsa da (Tarhan, 2018) jandarma özelinde ahlak ve değer eğitime yönelik bir araştırma bulunmamaktadır. Günümüzde kolluk eğitiminin önem kazandığı aşîkârdır. Özellikle 2016 yılından sonra jandarma eğitiminde önemli değişimler yaşanmış ve jandarma subay ve astsubay eğitime yönelik yeni müfredatlar oluşturulmuştur. Bu müfredat programları modern kolluk eğitimi anlayışıyla hazırlanmaya çalışılmakta; eğitimin içeriğinde din, ahlak ve değer eğitimi gibi hususlara da yer verilmektedir. Bu durum jandarma mesleğine aday öğrencilere hem askeri eğitim hem kolluk hem de ahlak eğitimi gibi etmenlerin bir arada verilmesini sağlamaktadır.

Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Araştırma Modeli

Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze jandarma eğitiminde ahlak ve değer eğitiminin nasıl yapıldığını ortaya koymaktır. Bu çerçevede öncelikli olarak literatür taraması metodu kullanılmıştır. Literatür taramasıyla birlikte konuyla alakalı veriler analiz edilmiş, değerlendirme yapılmış ve bulgular ortaya konmaya çalışılmıştır.

Veri Kaynakları

Çalışmada esas olarak jandarma subay, astsubay ve er eğitimi için hazırlanan ders kitapları, müfredatlar, süreli yayınlar ve yönetmelikler incelenmiştir. Makalede, Osmanlı Dönemi'ndeki eser ve derslerden de bahsedilmektedir. Ancak ana odak noktası Erken Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze kadar olan süreçtir. Bu evrede jandarma eğitim kurumlarındaki müfredat programları ile yayımlanan diğer süreli eserler incelenmiş ve jandarmada değer ve ahlak eğitiminin nasıl yürütüldüğü ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmada, tarihsel yöntem kullanılmıştır ve veriler doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Doküman analizi, konu ile alakalı belirlenen yazılı kaynakların sistematik incelenmesine dayanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 191).

Jandarmada Ahlak ve Değer Eğitiminin Gerekliliği

Farklı zaman dilimleri ve farklı toplumlarda eğitime farklı amaçlar yüklenmiştir. Eğitimin amaçları arasında; insanın zihnini ve düşünme yeteneğini geliştirmek, duygu yönünü kuvvetlendirmek ve bedenini eğitmek gibi çeşitli hedefler yer almaktadır. Sağlıklı bir eğitimin hayata geçirilebilmesi için bu üç alanda bireylere hedeflenen nitelikler kazandırılmalıdır. Zihin veya bedenin eğitilmesi, kişinin akıllı ve güçlü olmasını sağlayabilir lakin bireyin kendisi ve topluma faydalı hâle gelebilmesinde ahlak ve değer eğitimi önemli bir rol oynamaktadır (Kaymakcan ve Meydan, 2010, s. 137).

Toplumda insanlar bir iş bölümü çerçevesinde farklı meslekler icra etmektedir. Bu meslek sahiplerinin sağlıklı ve verimli hizmet yürütebilmeleri için mesleki nitelik ve becerilere sahip olmalarının yanında, belirli değerler ve ahlaki niteliklerle donanmış olmaları gerekmektedir. Mesleki bilgi, beceri ve tutumlarla birlikte belirli ahlaki niteliklere ve değerlere sahip olunması gereken mesleklerinde başında jandarmalık vardır. Hiyerarşik düzene uyma, stratejik düşünme ve karar verme, liderlik ve savunma becerileri jandarmanın sahip olması gereken temel nitelikler arasındadır. Ancak bu mesleğin diğer bir boyutu, içinde yaşanan toplumun temel değer ve ahlaki normlarını benimseyip onlara uymaktır (Tarhan, 2018, s. 77).

Jandarmanın mesleki ve kültürel kimliği için önemli olan değerler çok çeşitlidir. Bu değerler başlıca; itaat ve disiplin, vatanseverlik, şehitlik, gazilik, liderlik,

adil olma, sabır, vicdan, ihtiyat/tedbir, metanet, sadakat ve toplumun temel ahlaki normları şeklindedir. Ayrıca, Jandarma Genel Komutanlığının ikincil logo olarak kullandığı (Ek-1) şualı ay yıldızda jandarma personelinin öncelikle sahip olması gereken temel değerler: vatan sevgisi, tevazu, fedakârlık, kahramanlık ve kanun ordusu şeklinde sıralanmıştır. Teşkilata mensup her bir personelin bu değerlere bağlı olarak görevini ifa etmesi beklenir. Bunların yanında jandarmanın sahip olması gereken diğer niteliklerin bir kısmı da şu şekilde belirtilebilir: Cumhuriyet’e, yurda ve millete karşı sevgi ve bağlılık, itaat, sebat ve mukavemet, cesaret ve şecaat, canını esirgememek, göreve hazırlık, iyi geçinmek, sır saklamak, iyi ahlak sahibi olmak, emel ve fikir birliği, birbirine yardım, tavır ve hareket, intizam severlik ve temsil ve tanıtım (Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Yönetmeliği, 1961). Toplumla iç içe bir meslek yürüten Jandarma personelinin yukarıdaki niteliklere sahip olmasının yanında Türk toplumunu tanıması; toplumun inançlarını, örfünü, âdetini, geleneklerini ve değerlerini bilmesi son derece önemlidir. Bu bağlamda farklı seviyelerdeki jandarma personelinin eğitimi süresince ahlak ve değer eğitimine önem verilmelidir.

XX. Yüzyıldan Günümüze Jandarma Eğitiminde Ahlak ve Değer Eğitimi

XX. yüzyılın başında Balkanlar’da yaşanan iç çatışma ve asayişsizlikler, iç güvenliği tesis edecek Batı tarzı eğitim almış nitelikli jandarma kurulmasını gerektirir. Bu ihtiyaca binaen bu coğrafyada 1904 yılında jandarma okullarının açılmaya başlandığı görülür (Demircioğlu vd., 2023). Balkanlar’da başlayan bu okullaşma sürecinden verim alındığı için Osmanlı Devleti’nin farklı coğrafyalarında okullar açılmaya devam edilmiştir. Açılan okullarda uygulanan müfredatlar ise temel askerî ve mesleki eğitim odaklı uygulanmıştır. Bunun dışında mekteplerde eğitim gören jandarma personellerinin ahlak ve maneviyatlarına yönelik de ders programı belirlenmiştir. Mesleki, askerî ve kültür derslerinin yanı sıra ahlak, değer, din ve yurt (vatan) sevgisi gibi dersler müfredata eklenmiştir.

Müfredatlarda Ahlak ve Değer Eğitimi

Jandarma Efrad-ı Cedide Mektepleri¹ ve Karakol Kumandanları Mektebi² 1913 yılından Millî Mücadele Dönemi’ne kadar geçen süreçte Jandarma Alay Mektepleri şeklinde teşkilatlanmıştır. I. Dünya Savaşı yıllarında jandarma eğitim

1 Efrad-ı Cedide Mektepleri, nitelikli ve eğitimli birer jandarma eri yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Bu okullarda başta okuma yazma olmak üzere jandarma mesleğini yapacak olanlara temel eğitim verilmesi amaçlanmaktaydı (Demircioğlu vd., 2023, s. 15).

2 Karakol Kumandanları Mektebi, astsubay rütbesindeki jandarma personellerini yetiştirmek amacıyla kurulmuş bir eğitim kurumudur (Demircioğlu vd., 2023, s. 24).

programlarında Malûmat-ı Diniye ve Terbiye-i Askeriye gibi ahlak ve değer eğitimiine hitap eden dersler yer almaktaydı. 1918’de yayımlanan Alay Mektepleri Talimatnamesi’ndeki eğitim programında ise Terbiye-i Askeriye isimli derste; askerlik vazifesi, elbise ve teçhizatların düzenli tutulması, kışla ve karakollarda intizamla birlikte mezun personelin hareketleri ve takınacağı tavırlar gibi konuların da yer aldığı görülmektedir (*Jandarma Alay Mektepleri Talimatnamesi*, 1918, s. 45). Bu derste çoğunlukla jandarma personelinin hâl ve davranışlarının nasıl olması gerektiği ve bir jandarma personeline yakışır şekilde nasıl davranması gerektiği vurgulanmaktaydı.

Jandarma Zabıt Mektebinin çeşitli kısımlarında ve Jandarma Zâbitân Tâlimgâhlarında okutulmak üzere 1925 yılında Heyet-i Fenniye³ tarafından ders programı belirlenmiştir (*Jandarma Efrâd ve Zabıt Mektepleri Ders Programı*, 1925, s. 159). Bu programda Efrad-ı Cedide, Karakol Kumandanları ve Zabıt Mektebi için ayrı ayrı müfredatlar oluşturulmuştur. Buna göre Efrad-ı Cedide sınıfı öğrencilerine Malûmat-ı Diniye ve Ahlakiye dersi; karakol kumandanları sınıfına Terbiye-i Medeniye ve Meslekiye dersi; Zabıt Mektebi birinci ve ikinci kısım subay namzeti öğrencilere Malûmat-ı İçtimaiye ve Ahlakiye, üçüncü kısım subay namzeti öğrencilere ise Adab-ı Muaşeret dersleri verilmiştir (*Jandarma Efrâd ve Zabıt Mektepleri Ders Programı*, 1925, s. 159-162). Bu dersler aracılığıyla farklı seviyedeki jandarma personeline ahlak, din, askerlik ve meslek terbiyesi ile görgü kuralları dersleri verildiği görülmektedir.

Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle eğitim hususunda ön plana çıkan topluma “ulus bilinci” kazandırmaktı. Bu kapsamda bireylere din dersi ve din bilgisi temelli milli bir ahlak anlayışı edindirmek söz konusu olmuştur. Ancak verilecek olan din eğitimi şüphesiz diğer birçok alanda olduğu gibi modernleşme mefhumuyla yörgulararak müfredata eklenmesi planlanmıştı (Çilingir, 2020, s. 63). Genel anlamda eğitimde planlanan bu din ve ahlak eğitimi jandarmada da tatbik edilmek istenmiştir.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında hem jandarma eğitiminde hem de ilk ve orta öğretim müfredatlarında yer alan Yurt Bilgisi dersi, Fûsun Üstel’in ifade ettiğı gibi “Bireylerin inşa edilmek istenen yeni toplum projesine entegrasyonuna, dolaşısıyla sosyalizasyon hedefinin gerektirdiğı norm ve değerlerin geleceğın yurttaşları tarafından içselleştirilmesine yönelik ...” olarak eğitim sistemi içerisinde yerini almıştır (Üstel, 2021, s. 132). Yine Yurt Bilgisi dersinin amacı yurt, millet ve milliyet kavramları hakkında öğrencilerin esaslı bilgiler edinmesini sağlamaktır. Millî Eğitim müfredatında yer alan Yurt Bilgisi dersiyle jandarma eğitiminde

3 İlmi ve teknik kurul anlamını taşımaktadır.

bulunan Yurt Bilgisi/Yurt-Vatan Sevgisi dersinin kazanımları benzerlik göstermektedir. Dersin temel hedefi; devlet, millet ve aile değerlerine dayanan sağlam bir ahlak hissi uyandırmak ve gençlerde devlet, yurt, millet ve milliyet hakkında kuvvetli bir bilgi oluşturmaktır (Üstel, 2021, s. 135). Kısacası jandarma adayı öğrenciler ile Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okullarda öğrenim gören öğrencilere geniş anlamda yurdunu ve milletini sevdirmek esas olarak kabul edilmiştir.

Cumhuriyet'in ilk evresinde hazırlanan yurt bilgisi ders kitapları iyi yurttaş ve vatanperver bireylerin yetişmesini istemekte; böylelikle devletin geleceğine yönelik bilinçli toplum oluşturma düşüncesinin daha sağlam bir zemine oturtulması planlanmaktaydı. Öyle ki bu kitapların içeriğinde kişiye gerekirse vatani için canını vermekten kaçınmayacağı duygusu verilmekte ve Cumhuriyet'in de bu anlayışla kurulduğu vurgulanmaktadır (Akagündüz, 2016, s. 166). Jandarma eğitimindeki yurt bilgisi dersinin içeriği de bu anlayışla oluşturulmuş; jandarma olacak kişi şehitlik-gazilik düsturuyla vatani için canını seve seve vereceği hususu sürekli olarak belirtilmiştir.

Jandarma eğitiminde yer alan Yurt Bilgisi/Yurt-Vatan Sevgisi dersinin dışında ifade edilmesi gereken diğer bir ders adı Maneviyat-ı Askeriyye'dir. Bu ders sadece jandarma eğitiminde değil, aynı zamanda diğer askerî eğitim birliklerinde de kullanılmıştır (Duman ve Ergün, 1996, s. 500). Maneviyat-ı Askeriyye dersi jandarma eğitiminin değer ve ahlakla ilgili niteliklerini öğrencilere kazandırma-yı hedeflemiştir. Dersin içeriğine bakıldığında genel anlamda jandarma personelinin maneviyatını güçlendirmeye yönelik itaat, disiplin, sadakat, fedakârlık, cesaret, askerlik sevgisi, talim ve terbiye, nöbet tutmanın ehemmiyeti, silah bakımı ve sağlığa önem verilmesi gibi konuların işlendiği görülmektedir. Dersin amacı, jandarma adaylarının ahlaklı, maneviyatı yüksek kişiler olarak yetişmesini sağlamaktır. İsmail Kara'ya göre dersin amacını özetleyen söz; "İyi asker iyi Müslüman, iyi Müslüman iyi asker olur." şeklindedir. Bu görüşten hareketle askeri personelin yetişmesinde din ve ahlak eğitiminin önemli bir yer taşıdığı ileri sürülmektedir (Kara, 2007, s. 48).

1924 yılından sonra jandarma eğitim kurumlarında doğrudan bir din eğitimi yerine maneviyat ve ahlak vurgusu yapan yayınlar kaleme alındığı görülmektedir. 1930 yılına gelindiğinde Jandarma Teşkilatı içerisinde önemli değişiklikler yaşanmıştır. 1706 sayılı Jandarma Kanunu'nun yürürlüğe girdiği bu yılda (Erginsoy, 1937, s. 3) yeni müfredat programları yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda 1931 yılında Jandarma Efrad Mektepleri için program hazırlanmıştır. Programda haftalık 1 saat okutturulmak koşuluyla Din ve Ahlak dersi eklenmiş, ders

için mektepte muallim olarak görev yapan küçük zabıtlar görevlendirilmiştir (*Mekteplerin ve Ağ. Mî nin Günlük Porgıramı*, 1931, s. 417).

1930'lu yıllarda da jandarmanın bazı temel değerlere sahip olarak yetiştirilmesi gerektiği anlayışı devam etmiştir. 1933 yılında yayımlanan jandarma hakkındaki bir raporda bu konuya temas edilmiştir. Raporda şu ifadeler yer verilmiştir (BCA, 1933):

Jandarma subay ve erlerin sağlam ve yeterli düzeyde bilgiyle hükümet otoritesini sağlayabileceği, dolayısıyla da millî duyguların güçlendirilmesi ve jandarmaya ah-laki vasıfların kazandırılması ile talim ve terbiyenin amacına ulaşacağı şüphesizdir.

1930'lu yıllarda Türkiye'deki okul müfredatlarında din dersi ve din temelli ahlak dersi tıpkı jandarma eğitiminde olduğu gibi yerini almıştır. Gerek ilkokul gerekse de köy mektepleri müfredatlarında din dersi bulunmaktaydı (Binbaş-ıoğlu, 1999, s. 148-157; *Köy Mektepleri Müfredat Programı*, 1938). Jandarma eğitiminde ise 1931 yılındaki müfredatta saati az olmakla birlikte din ve ahlak dersinin verildiği görülmektedir. Bilhassa jandarmanın maneviyatını ve millî duygularını geliştirici değerlerin eğitimine önem verildiği yine yayımlanan sü-reli yayınlarda ifade edilmektedir (*Jandarma Sınıfının Talim ve Terbiye Devre ve Safhaları*, 1931, s. 452-456).

Jandarma subaylarının vasıfları ve ideal bir jandarma komutanı olmak için ge-reken değerler konusunda 1936 yılında Jandarma Subay Okulu öğretmenleri eği-tim-öğretim dönemi içerisinde çeşitli konferanslar vermişlerdir. Burada jandarma subaylarına öğütlerde bulunarak, tecrübe aktarımında bulunmuşlardır. Rıfat Ke-merdere'nin konferans notları da bu çerçevede hazırlanmıştır. Kemerdere, jandar-ma subayının diğer sınıflara mensup subaylardan farklı olduğu onların iyi bir asker olmanın yanında kanun bilmelerinden dolayı hâkimlik sıfatına haiz bulunduklarını belirtmiştir. Ayrıca jandarma subayının iki önemli vasa sahip olması gerektiğini de ifade etmiş, bunlardan birinin bilgi diğerinin ise ahlak olduğunu vurgulamıştır. Jandarma subayının askerlik sıfatının bilgi ile hâkimlik vasfını ise ahlak gibi yüksek bir manevi terbiye ile elde edeceği aktarılmıştır (Kemerdere, 1936, s. 80).

Jandarma Subay Okulunda verilen bir diğer tecrübe aktarımı konferansında subay namzetlerinin, jandarmanın sorumlu olduğu geniş görev yelpazesinde muvaffak olmak ve maiyetinde olacak personeli yönlendirmek için belli baş-lı özellikleri sahip olması gerekliliği vurgulanmıştır (Şahan, 1938, s. 29). Jan-darma personeli mesleğini ilgilendiren bütün kanunlardan haberdar olmalıdır. Temiz bir ahlaka sahip olarak bunu sonuna kadar muhafaza etmek, kanundan

katiyen ayrılmamak, vakur, ağırbaşlı, ciddi olmak, kanun nazarında herkese eşit davranmak, yorulmadan çalışmak, subayların astlarını bilgi ve ahlak yolunda ileri götürmek diğer vasıflardır. Bu vasıflara sahip olan jandarma subayları, görev yaptığı bölgede şüphesiz başarılı olacaktır (Şahan, 1938, s. 31-32).

Jandarma Teşkilatı, erinden subayına kadar bünyesinde barındırdığı tüm personelinin vatan/yurt sevgisi ile donatılmış olmasına ve rütbe ayrımı olmaksızın herkesin jandarmanın değerlerine bağlı bir görev bilinciyle hareket etmesine önem vermiştir. Bu doğrultuda Komutanlık, erlerin eğitimi konusunda özellikle Erken Cumhuriyet Dönemi'nde gereken gayreti göstermeye çalışmıştır. Erler için temel okuma yazma eğitiminden hukuk bilgisine kadar farklı alanlarda ders kitapları hazırlanmıştır. Bu kitaplardan biri olan Jandarma Erinin Askeri Bilgi Kitabı'nda yurt/hayat bilgisi konusu işlenmiştir. Yurt bilgisinde; vatanın tanımı, ne anlam ifade ettiği, sınırları ve vatan-namus ilişkisi gibi bahisler üzerinde durulmuştur (*J. Erinin Askeri Bilgi Kitabı*, s. 17-18).

1930'lu yıllardan sonra hem Millî Eğitim müfredatında hem de jandarma eğitim programlarında Yurt Bilgisi dersinin içeriğinde değişiklik yapıldığı görülmektedir. Burada "Türklük" vurgusu ön plana çıkarılmıştır. Bu dönemdeki yurt bilgisi dersinin hedefi milli kurumlara saygılı, özverili ve vatansever bireylerin yetiştirilmesidir (Üstel, 2021, s. 142). 1935 yılında Giresun Jandarma Okulu için hazırlanan ders kitabında din, ahlak ve yurt bilgisi bölümleri de bulunmaktadır. Söz konusu bu bölümlerde temel din ve yurt bilgisinin yanı sıra şehitlik, gazilik, güzel ahlaklı olmak ve adaletli davranmak gibi hususlara da değinilmektedir (*Jandarma Vazaifi ve Askeri Bilgi: Emir ve Kumandalar*, 1935, s. 154-156).

1937 yılında jandarma subaylarının eğitimi için faaliyete geçen Jandarma Subay Okulu ile birlikte Gedikli⁴ Erbaş Okulu açılmış; burada jandarma erbaşların eğitim alması için de bir program geliştirilmiştir. Bu çerçevede Jandarma Genel Komutanlığı tarafından "Piyade ve Gedikli Erbaş Okulunda Jandarma Erbaşlarına Okutulan Derslerin Müfredatı" isimli bir kitapçık basılmıştır. Söz konusu programda 19 ders bulunmaktadır. Kitapçıkta derslerin altı ayda okutulacağı ve sınavın bu programa göre hazırlanacağı belirtilmiştir (*P. ve Gedikli Erbaş Okulunda J. Erbaşlarına Okutulan Derslerin Müfredat Programı*, 1937, s. 1). Söz konusu dersler arasında Yurt Bilgisi de bulunmaktadır. Burada vatan, millet, askerlik ve sancak gibi kavramların

4 "Gedikli" tabiri Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeniçeriler arasında kıdemli olanları belirtmek için kullanılmıştır. Bu askerlikte kıdemli/eski kişiler diğer askerlerden ayrılmak için farklı bir kuşak sararlardı. İlerleyen dönemlerde Osmanlı Devleti'nde "Küçük Zabıt ve Gedikli Küçük Zabıt" şeklinde orduda birtakım unvanlar kullanılmıştı. Cumhuriyet'ten sonra ise "Gedikli Erbaş" adıyla bugünkü astsubay rütbesinin karşılığı olarak kullanılmıştı. 1951 yılında çıkarılan bir kanunla "Gedikli Erbaş" rütbesi astsubay şeklinde değiştirilmiştir. Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/gedikli>

tanımı ve ehemmiyeti, kanun ile nizamlar çerçevesinde jandarmanın sahip olması gereken vasıflar da işlenmiştir (*P. ve Gedikli Erbaş Okulunda J. Erbaşlarına Okutulan Derslerin Müfredat Programı*, 1937, s. 53-54).

Piyade ve Gedikli Erbaş Okulunda Jandarma Erbaşlarına Okutulan Derslerin Müfredatı adlı kitap içerisinde Yurt Bilgisi başlığı altında “millî duygu” konusu işlenmektedir. Burada geçen ifadelerden Türklük bilincinin jandarma personeline nasıl aktarıldığı ve millî duyguları yükselten ifadeler kullanıldığı anlaşılmaktadır. Metinde yer alan “Ben Türküm! Türk, sadece vatani ve milleti için yaşar. Vatanını ve bayrağını kurtarmak için hiç düşünmeden canını seve seve verir. Millet uğrunda yaşamak kadar, millet yolunda ölmek benim en şerefli isteğimdir.” cümleleri aslında dersin içeriği hakkında bizlere kısa bir fikir sunmaktadır (*P. ve Gedikli Erbaş Okulunda J. Erbaşlarına Okutulan Derslerin Müfredat Programı*, 1937, s. 53-54).

1930’lu yıllarda Jandarma Teşkilatı içerisinde eğitim-öğretim sadece mekteplerde değil karakollarda da devam etmiştir. Jandarma Genel Komutanlığından gelen emirler ve eğitim programı doğrultusunda talim ve terbiye faaliyetleri bizzat karakol komutanı tarafından yürütülmüştür. Oluşturulan programlar mekteplerdeki gibi askerî ve mesleki dersler şeklinde hazırlanmıştır. Askerî dersler arasında Yurt Bilgisi ve Din Bilgisi derslerinin haftalık birer saat işlenmesi planlanmıştır. Bu dersler için ders kitabı olarak Genelkurmay tarafından 1934 yılında hazırlanan Askerin Ders Kitabı kullanılmıştır (Ozanalp, 1939, s. 23). Ayrıca karakol komutanlarının her dersin sonunda 5-10 dakika ahlak ve fazilet konuları üzerinde durmaları gerekliliği Genel Komutanlık tarafından vurgulanmıştır (Ozanalp, 1939, s. 25).

Mekteplere gelen erler için temel insani, medeni ve askerî bilgilerin öğretilmesi Jandarma Genel Komutanlığının bu eğitim seviyesi için belirlemiş olduğu bir hedefti. Yaratılış itibarıyla yüksek ahlak vasıflarına sahip olan eratı medeni bilgilerle donatmak ve onu kısa sürede hayat bilgisine dair bilgilerle eğitmek mümkündü (*Piyade Er ve Manganın Yetiştirilmesinde Kılavuz*, 1940, s. 5). Bu kapsamda hazırlanacak müfredatta mutlak suretle erat için muaşeret usulleri, halka karşı muamele ve vaziyet, itaat, vatan ve vatanperverlik, büyüklere hürmet, büyük Türk komutanları hakkında malûmat ile erin millî bilincini uyandırıcı konular hakkında bilgiler ve diğer bazı ahlaki değerler gibi konulara yer verilmesi önemli bir husustur (*Piyade Er ve Manganın Yetiştirilmesinde Kılavuz*, 1940, s. 6).

Karakollarda bulunan erlerin eğitilmesi noktasında karakol komutanlarının birtakım öğretmenlik görevleri de vardı. Karakol komutanı hem kendisini eğitici gibi hazırlayacak hem de astlarına gereken talim ve terbiyeyi verebilecek

seviyede olmalıydı. Dönemin Jandarma Genel Komutanlığı Başmüsaviri Tuğ-general Osman Ozanalp bu durumu: “Her ne kadar Jandarma Er Okullarında ve Gedikli Erbaş Okulunun ikinci sınıfında lüzumlu olan mesleki bilgiyi görmekte ancak buralarda edindikleri bilgiler hem dağınık ve yetersiz hem de nazari olmaktadır. Bu sebeple karakol komutanı özellikle erleri eğitmeye karakollarda devam etmeliydi.” (Ozanalp, 1939, s. 4) şeklinde ifade etmiştir. Yine Ozanalp, karakol komutanının sahip olması gereken vasıfları şöyle sıralamıştır: intizam-perver, iyi ahlaklı ve iyi terbiyeli, çalışkan ve gayur, afif ve müstakim, azim ve iradesi kuvvetli, cesur ve fedakâr, ketum (Ozanalp, 1939, s. 5-6).

1942 yılında Jandarma Er Okullarının müfredatlarında düzenlemeye gidilmiştir. Bu yıl ilan edilen programda Yurt Bilgisi dersinin fikrî ve millî terbiyeyi erata kazandırmak amacıyla işleneceği belirtilmiş; ayrıca Din dersinde de taassubu yok edecek bilgilerin öğretilceği ifade edilmiştir (*J. Er Okullarında ve Bu Vaziyetteki Toplu Birliklerde Haftalık Ders Programı H.*, 1942, s. 201). Söz konusu bu dersler haftada birer saat verilecektir ve derslerin süresi 40 dakikadır. Öğretim sürecinde uygulanacak yöntem hakkında müfredatta şu bilgiye rastlanmaktadır: “Eri teorik bilgiye boğarak onları ezberci yetiştirmekten kaçınılmalı, örnek gösterilen vakaların mümkün olduğunca canlandırılması, ayrıca sık sık tatbikat yapılmasının zaruri olduğu belirtilmektedir.” (*J. Er Okullarında ve Bu Vaziyetteki Toplu Birliklerde Haftalık Ders Programı H.*, 1942, s. 200-201). Bu dersler ile erin fikrî uyanıklık kazanması hedeflendiği gibi muhakeme ve mukayese becerisinin gelişeceğine yönelik bir beklenti de söz konusudur.

1948 yılından itibaren ülke genelindeki siyasi gelişmelerle bağlantılı olarak din dersi müfredatlarda daha fazla yerini almaya başlamış ve özellikle dine dayalı olarak ahlak ve değerler eğitimi verilmek istenmiştir. Bu evrede ilkokul din bilgisi müfredatındaki konular arasında milli duygular, ahlaki davranışlar ve değerler bir arada verilerek somut olaylarla hadiseler izah edilmiştir (Çilingir, 2020, s. 64).

Demokrat Partinin iktidara geldiği ve tek parti rejiminin son bulduğu 1950 yılından itibaren Türkiye genelinde eğitim-öğretim veren kurumlarda Din dersinin tedrici olarak yaygınlaştığı bilinmektedir. Bu gelişmeye paralel olarak jandarma eğitiminde de din ve ahlak vurgusu yapan dersler ile yayınların çoğaldığını söylemek mümkündür. Din eğitimi ülkemizde ilk aşamada ilkokullarda yaygınlık kazanırken, 1956 yılında ortaokullarda din dersi müfredata eklenmiştir (Öcal, 1998, s. 262). Liselerdeyse bu tarihten çok daha sonra eğitim programına din dersi ilave edilmiştir.

Jandarma er eğitiminde kullanılan ders kitapları her bir ders için müstakil olarak hazırlanmamıştır. Müfredattaki tüm dersleri kapsayan ve erlerin anlayabileceği dü-

zeyde genel kitaplar oluşturulmuştur. Bunlardan biri “Jandarma ve Karakol” ismini taşıyan ders kitabıdır. Kitabın erler için hazırlandığı giriş kısmındaki “Jandarma Erlerine” başlıklı yazıdan anlaşılmaktadır. Bu ders kitabı Jandarma Er Eğitim Alaylarında okutulmuştur. Kitabın içeriği daha önce jandarmada kullanılan diğer ders kitaplarında olduğu gibi soru-cevap şeklinde oluşturulmuştur (Karaçam, 1954, s. 4).

1950’li yıllarda jandarma erleri, okullarda altı ay talim ve ders gördükten sonra kıta ve karakollarda göreve başlıyorlardı. Eğitim süresinin çok kısa olmasından dolayı meslekî bilgiler tam olarak verilememekteydi. Bu sebeple erlerin bu altı aylık dilimde çok çalışması ve ders öğretmenlerinin sözünden çıkmaması öğütleniyordu. Bu nedenle Jandarma Erlerine isimli ders kitabı, jandarma vasıflarını izah etmesi, değer ve ahlak eğitimi açısından ayrıntılı bilgiler aktarmasından dolayı önemli bir dokümandır. Kitapta “Yurt Bilgisi, Din Dersi ve Moral Eğitimi, Jandarmada Bulunması Lazım Vasıflar, Jandarma Karakol Erleri Nasıl Olmalıdır?” gibi konu başlıkları yer almaktaydı.

Çok partili hayata geçildikten sonra jandarma eğitimi için hazırlanan kitaplar da görüldüğü gibi yurt bilgisi konularının din eğitimiyle birlikte verildiği tespit edilmektedir. Bu dönemde yurt bilgisi ders kitaplarında ahlak kavramının Türk milletine ait temel bir değer olduğu ifade edilmiştir. Din eğitimi temelli yurttaşlık bilgisi dersleri, “iyi birey, ahlaklı insan ve erdemli kişilik” çerçevesinde öğrenciye kazandırılmaktaydı (Akagündüz, 2016, s. 167).

Yurt bilgisi dersinde yurt, ulus ve vatan kavramlarının tanımıyla vatan sevgisinin asker için önemine temas edilmiştir (Karaçam, 1954, s. 17). Din ve Moral Eğitimi dersinde ise temel din ve Kur’an bilgileri verilmekte, iyi bir Müslümanın nasıl harp etmesi gerektiği ve askerin moralini yüksek tutmak için nelerin yapılması gerektiği gibi sorulara cevap aranmıştır (Karaçam, 1954, s. 21-22). Jandarmada Bulunması Lazım Vasıflar bölümünde her jandarmanın muhakkak okuma-yazma bilmesi gerekliliği vurgulanmış; ayrıca jandarmanın cesur, dürüst, gözü tok, şefkatli, merhametli ve adaletli olması gerektiği ifade edilmiştir (Karaçam, 1954, s. 30-31).

Jandarma personeli için verilen uygulamalı ve nazari eğitimin yanında onlara vazife duygusu kazandırmak da eğitimin önemli bir parçasıydı. Vazife aşk ve duygusu, vazifeyi hakkıyla yapabilmek için onu tamamen kavramak, benimsemek ve daha doğrusu onu aşk derecesinde sevmek lazımdı (Olçay, 1939, s. 15). Çok çeşitli görevler üstlenen jandarma efradı için mesleğe duyduğu vazife duygusu önemli değerlerin başında gelmekteydi. Jandarmanın zor görevleri başarıyla yerine getirebilmeleri için vazife aşkı gibi yüksek duyguya sahip olmaları gerekmektedir. Öyle ki vazifeye inanmak, nefse inanmanın en kestirme ve faydalı yoluydu. Bu

duygunun jandarmada iman ve itiyat hâline gelmesi de değerli bir durumdu (Olçay, 1939, s. 16). Çünkü vazife aşkına sahip bir personeli korkmadan, cesaretle ve mutlak itaat düsturuyula görevine götürecektir değer, bu kutsal duygudur.

1970’li yıllarda Jandarma Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okulları Komutanlığı 3 yıl eğitim verecek şekilde yeniden yapılandırılmıştır. Astsubay adayları hazırlık okulunu bitirdikten sonra Jandarma Astsubay Sınıf Okulunda eğitim almaya hak kazanmaktaydı (*Jandarma Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okulları Komutanlığı Tarihçesi*, s. 8). Okulun 1. 2. ve 3. sınıflarında haftada birer saat olmak üzere Din Bilgisi, 1. ve 2. sınıflarda ikişer, 3. sınıfta birer saat ahlak dersi okutulmaktaydı (*Jandarma Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okulları Komutanlığı Tarihçesi*, Ek-7).

Jandarma Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okullarında okutulmaya başlanan Ahlak dersinin bir benzeri 1974-1975 eğitim-öğretim döneminden itibaren genel okullarda da görülmektedir. Ahlak dersinin ilkökul 4. sınıftan lise 2. sınıfa kadar zorunlu olarak haftada bir saat okutulmasına karar verilmiştir. 1973 yılındaki seçimlerden sonra Cumhuriyet Halk Partisi ile Millî Selâmet Partisinin gerçekleştirdiği koalisyon hükûmetinin mutabakat metninde bu konunun üzerinde önemle durulmuştur. Metne göre “Çocuklarımıza töre ve geleneklerimizle milli hasletlerimize uygun ahlak kaideleri öğretilmesi gayesi ile ilk ve ortaöğretime mecburi ahlak dersleri konulacaktır. Bu dersleri okutacak öğretmenlerin gerekli vasıfları taşımasına önem verilecektir.” (Öcal, 1998, s. 262). Buradan da anlaşılacağı üzere geçmiş yıllardan itibaren jandarma eğitiminde oldukça önemli bir yeri olan Ahlak dersinin, 1974 yılından itibaren Millî Eğitim müfredatına da girdiği görülmektedir. Öte taraftan Jandarma Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okullarında ortaokul düzeyinde bir müfredat programı hazırlandığı göz önünde alındığında hem bu okulda hem de Millî Eğitim müfredatlarında din ve ahlak derslerinin benzer içeriklerde hazırlandığını belirtmekte fayda vardır (*Jandarma Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okulları Komutanlığı Tarihçesi*, Ek-7).

1980 yılından itibaren subay ve astsubay eğitiminde bir dönem Din ve Ahlak derslerinin işlenmediği görülmektedir (Çermeli ve Atabey, 2002, s. 301). Değer eğitimi daha çok davranış bilimleri ve halkla ilişkiler isimleri altında sürdürülmüştür. Bu ders daha çok protokol ve görgü kuralları biçiminde olup subay ve astsubayların nasıl davranması gerektiğini anlatmak amacıyla müfredata eklenmiştir. 2000’li yıllarda Davranış Bilimleri dersine ek olarak Jandarma Etiği dersi müfredatta yer almıştır (Çermeli ve Atabey, 2002, s. 311). Bu derslere ek olarak Jandarma Okullar Komutanlığı, muâşeret adabı ve görgü kuralları konularını içeren yayınlar basarak okullara dağıtılmasını sağlamıştır. Böylelikle

müstakil bir ders şeklinde olmasa da bu dersin de bir şekilde jandarma eğitiminin bir parçası olması istenmiştir (*Görgü ve Nezaket Kuralları*, 2003, s. 7).

1980’li yıllarda din ve ahlak dersleri hususunda askerî eğitim ile sivil eğitim arasında bariz farklılaşmalar yaşandığı görülmektedir. Özellikle çok partili hayata geçilmesi ve sonrasındaki dönemle birlikte ortaokul ve liselerde din eğitimi yaygınlaşmış; bununla bağlantılı olarak jandarma eğitiminde de dersler noktasında önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1960’lı yıllarda askerlerin eğitiminde kullanılması için müstakil bir ders kitabının yazılması da yine Demokrat Parti iktidarından kalan ılımlı havanın bir esintisidir. Ancak 1980’li yıllara gelindiğinde jandarmada verilen eğitimin (din, ahlak ve maneviyat özelinde) Türkiye genelindeki eğitim ve öğretim sisteminden farklılaşması söz konusudur.

1982 Anayasası’nda okullarda isteği bağlı olarak okutulan Din dersinin zorunlu dersler arasında yer alması ve süreklilik kazanması şu ifadelerle birlikte sağlanmıştır (T. C. Anayasası, 1982):

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.

Ancak jandarmada subay ve astsubay eğitimine bakıldığında bu dönemden itibaren uzun bir süre (1990’lı yıllar dâhil) din, ahlak ve değer eğitimiye yönelik derslere müfredatta yer verilmemiştir (Çermeli ve Atabey, 2002, s. 301-311).

Din, ahlak ve değer eğitimiye yönelik jandarma eğitimindeki bu eksiklik 2016 yılında son bulmuştur. 2016 yılı jandarma eğitimi için önemli bir dönüm noktasıdır. Bu tarihte subay eğitimi farklı bir çehre kazanarak, kendi müstakil eğitim yuvasına kavuşmuştur. 31 Temmuz 2016 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 669 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu’na eklenen 13/A maddesi gereği Jandarma Okullar Komutanlığı kapatılarak Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi kurulmuştur. 2020 yılında ise jandarma astsubayı yetiştirmek amacıyla Jandarma Astsubay Meslek Yüksek Okulu (JAMYO) faaliyete geçmiştir. Subay ve astsubay eğitiminde Din ve Değerler isimli bir ders müfredatta yer almaktadır. Ayrıca Kolluk Etiği ile Protokol ve Görgü Kuralları dersleri de işlenmektedir (<https://www.jsga.edu.tr/fakulte>). Kolluk Etiği dersinde jandarmanın vasıfları ve sahip olması gereken değerler işlenmekte; Protokol ve Görgü kuralları dersinde ise Muaşeret Adabı dersinde olduğu gibi jandarma personelinin topluluk içinde nasıl davranması gerektiği ve Türk askerine yakışır bir şekilde nasıl olması gerektiği anlatılmıştır.

Güvenlik Bilimleri Fakültesi ve JAMYO’da verilen Din ve Değerler dersinde ise dinin anlam ve önemi, dinin bireysel ve toplumsal işlevleri, İslam inanç ve ibadet esasları, ahlakın anlamı ve önemi, buna paralel olarak İslam ahlakının temel özellikleri, diğer dinler, mezhepler vb. dini-sosyal yapıları tanımanın jandarma mesleği açısından anlam ve önemi işlenmektedir. Dersin amacı, genelde din ve değerler özelde ise İslam Dini ve Türk- İslam ahlakı hakkında öğrencinin bilgi sahibi olmasını sağlamaktır. Din ve Değerler Eğitimi dersinde ayrıca millî ve manevi değerler ile şehitlik-gazilik gibi askerlik mesleğinin önemli değerleri arasında yer alan konular işlenmektedir (Yazar, 2023).

Ahlak ve Değer Konuları Bağlamında Jandarma Eğitiminde Kullanılan Materyaller

Osmanlı’dan günümüze Jandarmada ahlak ve değer eğitimine yönelik kitaplar kaleme alınmıştır. Yayımlanan bazı kitapların hem personel için hem de mekteplerde eğitim gören jandarmaların kişisel gelişimleri için hazırlandığı ön sözlerde açıkça belirtilmiştir. Bu kitaplarda çoğunlukla “İdeal jandarma nasıl olmalıdır?” ve “Jandarmada bulunması gereken değerler neler olmalıdır?” sorularına cevap aranmıştır (Halıcı, 2019, s. 56). Özellikle II. Meşrutiyet’in getirdiği devlet kurumlarındaki hızlı yenileşme süreci, jandarmada etkisini göstermiş ve jandarma eğitimine yönelik çeşitli yayınlar piyasaya sürülmüştür. Jandarmanın mesleki gelişimine yönelik olarak yayımlanan hem kitaplar hem de süreli yayınlar içerisindeki makaleler; jandarma adaylarının askerî, mülki ve adli alanda görevlerinin neler olduğunu anlatmaya yöneliktir. Jandarma mesleğine yakışan hâl ve tavırlar, değer ile ahlaki gelişim de ele alınan diğer konu başlıklarıdır (Törelî, 2020, s. 43).

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde askerî mekteplerin sayısında artış görülmektedir. Bu durum hem jandarma için hem de diğer askerî birlikler için geçerlidir. Ordunun ıslah edilmesine yönelik çalışmalar arasında din, kültür ve ahlak eğitimine eskiye nazaran daha çok önem verilmiştir (Kara, 2007, s. 48-49). Askerî mekteplerin artmasıyla beraber buralarda okutulacak, yeni müfredata ve usullere göre hazırlanmış din ve ahlak alanındaki ders kitaplarına olan ihtiyaç da bariz hâle gelmiştir. Ayrıca Balkan Harbi yenilgisinden sonra ordu mensuplarının içine düştüğü hezimet duygusunu yenmek, zedelenen ordu yapısını düzeltmek ve askerlerin maneviyatını arttırmak amacıyla din, ahlak, maneviyat ve şehitlik-gazilik temalı eserlerin sayısında bu dönemlerde artış söz konusu olmuştur (Kara, 2007, s. 49). Nitekim askere verilecek eğitimin, modern bilgi ve teçhizatlarla ilgili olduğu kadar onların dindar ve ahlaklı olmalarına yönelik de hazırlanması gerekliliğine dönemin Erkân-ı Harbiye-i Umûmiyesi sıkça vurgu yapmıştır.

Bu bağlamda II. Meşrutiyet Dönemi’nde Jandarma Mektepleri için yayımlanan ahlak ve değer eğitime yer veren başlıca ders kitapları arasında zikredilmesi gerekenlerin listesi aşağıda verilmiştir:

Tablo 1: II. Meşrutiyet Dönemi ve Sonrasında Jandarma Mektepleri İçin Yayımlanan ve Ahlak ve Değer Konularını İçeren Eserler

Yazar	Eserin Adı	Basım Yılı	Basım Yeri
Mirgünlü Hamdi Mustafa	Efrâd-ı Şâhâneye Mahsûs İlm-i Hâl Kitâbı	1908	Selanik
Yüzbaşı Ahmed Vefik	Jandarma Efrâdına Mahsus Muhtıra	1910	Selanik
-	Jandarma Efrâdına Mahsus Askerî Ma'lumât ve Terbiye	1911	Selanik
İspartalı Ahmed Bahri	Jandarma Neferiyle Müzâkere	1911	Manastır
Ömer Fevzi Bey	Jandarma Hidemâtına Rehber	1912	İstanbul
-	Jandarma Karakol Kumandanlarına Rehber	1922	İstanbul
Ömer Fevzi Bey	Osmanlı Efrâdına Maneviyât-ı Askeriyye Dersleri c. 1/c.2	1325-1327	İstanbul

Yukarıda ismi verilen kitaplar, ilk olarak II. Meşrutiyet’in ilanı ile Balkan Harbi arasında geçen süreçte yayımlanmıştır. Bu ders kitaplarının çoğu Efrad-ı Cedide Mekteplerinde öğrenim gören alt rütbedeki personel için hazırlanmıştır (Kitaplar hakkında değerlendirmeler için bkz. Aslan, 2019, s. 26-64; Halıcı, 2019, s. 56-97). Söz konusu eserlerde yer alan başlıca değerler genel anlamda cesaret, fedakârlık, askerlik sevgisi, sadakat ve itaat, cihat, gaza ve şehadet, vatan sevgisi, ahlak, sebat ve metanettir. Ömer Fevzi Bey’in kaleme aldığı ve iki cilt şeklinde hazırladığı Osmanlı Efrâdına Maneviyât-ı Askeriyye Dersleri isimli kitap, Jandarma Teşkilatının ahlak ve değer eğitime ne kadar önem verdiğinin görülmesi açısından önemli bir örnektir. Selanik Jandarma Zâbitân Mektebinde öğretmenlik yapan Ömer Fevzi Bey’in kitabının iki cildinde de genel anlamda nitelikli bir jandarmada olması beklenen unsurları vatan, millet, din ve namus düsturlarıyla ele alınmaktadır (Ömer Fevzi, 1325; s.3). Ayrıca kitapta jandarmanın harplerde de yer aldığını, personelin savaşma isteğini arttıracak konulara değinilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Ömer Fevzi, 1325, s. 4).

Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren jandarmayla ilgili yayınlarda jandarma personelinin sahip olması gereken nitelikler üzerinde durulmuştur. Bu nitelikler arasında ahlak ve değer eğitiminin yanında Yurt Bilgisi/Yurt-Vatan Sevgisi

isimli derslerin de personelin değerlerini geliştirecek şekilde verildiği görülmektedir. Yurt Bilgisi dersinin verilmesindeki amaç personele üstlendiği vazifenin vatan savunması anlamında önemini kavratmak, vatanına gönülden bağlı olmasını sağlamaktır (Kunter, 2006, s. 57-58). Ayrıca temel bir değer olarak yurt sevgisini jandarma mensubu bireylere aktarmaktır. Çünkü her jandarma personeli okullarda, vazifesi neticesinde icabında vatani ve milleti için hayatını feda edebileceğini öğrenmeli; bunu da kalbî duygularla kavramalıdır.

Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra jandarma eğitime yönelik ciddi adımlar atılmış ve eğitim öğretim sistemi düzenlenmiştir. Millî Mücadele Dönemi'nde kapatılan jandarma okulları, 1924'te yeniden faaliyete geçmiştir. Okullarla birlikte yayınlar hususunda da artış gözlemlenmiştir. Bunlardan biri olan Jandarma Mecmuası'nda ahlak konusuna vurgu yapan makaleler neşredilmiştir. 1925 yılındaki yazıda, meslek alanında teknik bilgilerin öğrenilmesinin yanında ahlak eğitiminin de jandarmanın müfredatına eklenmesi gereken konuların başında yer aldığından bahsedilmiştir (Kemal Bey, 1925, s. 124-126). Yine bu yazıyı takip eden yıllarda jandarmanın vazifeleri sıralanırken askerî, adli, idari vasıflarının yanında ahlaklı olması da vazifeler arasında yer almıştır (Tevfik Efendi, 1926, s. 152). Bir başka makalede ise zâbitânın manevi silahının; kuvvetli bir maneviyat, askerî değerlere bağlılık ve yüksek ahlak olduğu ifade edilmiştir. Makalenin devamında zâbitânın maddi ve manevi yönünün kuvvetli olması, jandarma zâbitânının halk ile münasebetinde daima mütevazı davranması ve herkesle samimi tarzda hasbihâl etmesi gerekliliği üzerinde durularak, jandarma zâbitânının silâh-ı manevisi olan ahlak-ı hamîde/güzel ahlak ve hüsn-i idâresine/iyi yönetimine dair çeşitli bilgiler verilmektedir (*Zâbitanın Manevi Silahı*, 1926, s. 70).

Bu kapsamda 1926 yılında Jandarma Evamir Mecmuası'nda yayımlanan müfredata uygun olarak oluşturulan Terbiye-i Medeniye Meslekiye dersi için ders notlarından oluşturulmuş bir kitaba ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda Mustafa Vehbi, Efrad-ı Cedide Bölüklerine Mahsus Terbiye-i Medeniye ve Meslekiye isimli kapsamlı bir eser hazırlamıştır. Burada detaylı bir şekilde rütbe ve sınıf ayırımına gitmeksizin jandarma personelinin sahip olması gereken değerler sıralanmış ve bu değerlerin ne suretle jandarmaya kazandırılması gerektiği açıklanmıştır (Mustafa Vehbi, 1926, s. 3-7). Ele alınan kavramlar; hüsnü muaşeret, tevazu ve vakar, riyakârlık, bitarafılık, istikamet, adalet, intizamperverlik, vefakârlık, ahde vefa, fazilet, nefsi hâkimiyet, cesaret ve şecaat, azim ve irade, sabır ve sebat, vatan, fikir ve vicdan, itaat, sadakat, namuslu tavır ve harekettir (Mustafa Vehbi, 1926, s. 7-18). Bu değerlere bakıldığında erken dö-

nemde yazılan böyle bir eserin, konusu itibariyle jandarmada ahlak, maneviyat ve değer konularını işleyen diğer eserlere örnek oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Söz konusu değerlerin jandarma şuasında ve jandarma kanununda geçen vasıflarla örtüştüğü görülmektedir. Bu durumda değer eğitiminin aslında bütüncül olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve geçmişten günümüze paralellik gösterdiğini ifade etmek mümkündür.

Jandarma Mecmuası'nda çeviri metinler yayımlamak suretiyle jandarma subaylarına, ideal bir jandarma zabiti görüntüsü çizmek amaçlanmıştır. Değer ve ahlak eğitimi hususunda hazırlanan materyallere bakıldığında subaylar için daha çok Jandarma Mecmuası'nın kullanıldığı görülmektedir. Bu konuda Mecmua'da yayımlanan metinler genel itibariyle jandarma subayının ahlaki vasıflarına yönelik hazırlanmıştır. Erler için daha çok ders kitapları aracılığıyla değer ve ahlak eğitimi verilmek istenmiştir. Astsubaylar için durum biraz daha farklıdır. Çünkü astsubaylar için hem makale hem de ders kitabı/notu formatında yayımlar bulunmaktadır. Jandarma subayları için neşredilen "Jandarma Zabiti" isimli makalede jandarma subaylarının mesleki rolüne ve ahlaki vazifesine dair anekdotlar paylaşılmıştır. Buna göre jandarma zabiti vazifesinde başarılı olabilmesi için diğer sınıflara mensup zabitlerden farklı olarak manevi nüfuzunu da geliştirmeye muhtaçtır (Yüzbaşı Tubert, 1929, s. 122). Geliştireceği manevi nüfuz ahlaki nitelikleri, amirlerinin itimadını kazanmak, astlarına iyi davranmak, halkın muhabbet ve teveccühünü kazanmaktır (Yüzbaşı Tubert, 1929, s. 123). Burada özellikle ahlaki davranışların geliştirilmesinin, jandarma mesleğine fayda getireceğine temas edilmiştir.

1930'lu yıllar teşkilat yapısı ve eğitim alanında olduğu gibi yayın faaliyetleri noktasında da teşkilatın değişim geçirdiği bir dönem olmuştur. Özellikle Jandarma Mecmuası ve Karakol Dergisi gibi süreli yayınlar, jandarma personelinin bilgi ve birikimini arttırması açısından önemlidir. Yine bu yıllarda yayımlanan yazılarda ideal jandarma subayının nasıl olması gerektiğine yönelik bilgiler bulunmaktadır. Bu yazılarda jandarmanın iyi ahlaklı olması, güzel ve temiz giyinmesi halk üzerinde olumlu bir intiba bırakacağına değinilmektedir (Yarbay Hüsnü, 1934-35, s. 4). Yine jandarma personelinin manevi kuvvetini arttırmak için bazı yayınların mekteplerde dağıtıldığı bilinmektedir (Yarbay Hüsnü, 1934-35, s. 7). Manevi kuvvet, bir jandarma için en başta gelen özelliklerden biridir. Bu kuvvetin artmasına vesile olacak subaylara haiz bazı değerler bulunmaktadır. Bunlar; vatanperverlik, amirlerin kıymet ve ehliyetleri, adalet, şahsiyete hürmet, erata karşı şefkat ve muhabbet, metanet ve maiyeti üzerinde nüfuz sahibi olmadır (Yarbay Hüsnü, 1934-35, s. 11-19).

Jandarma Mecmuası'ndaki yayınlarda genel itibariyle jandarmanın sahip olması gereken değerler; hüsnüahlak, yüksek terbiye, tevazu, vakar, sabır ve sebat, azim ve irade sahibi olmak, adalet, bitarafılık, istikamet, hüsnü muaşeret, cesaret ve şecaat, intizamperverlik ve nefse hâkim olma başlıkları altında değerlendirilmiştir (Günay, 1939, s. 29-30). Bu değerlerin rütbe ayrımı olmaksızın bütün jandarma mensubu kişilerde bulunması gerektiği sıkça vurgulanmıştır. Çünkü Cumhuriyet jandarmasının, bu değerlerle ve yüksek ahlakla halkın teveccühünü kazanarak onları jandarma mesleğine ve devlete ısındırmak gibi kutsal bir sorumluluğu üstlendiği inancı hâkimdir (Günay, 1943, s. 23-29).

Gedikli Erbaş Okulunda hem gedikli erbaşlar hem de erler için askerî dersler alaylar tarafından verilmiştir. Alaylar, Jandarma Genel Komutanlığı tarafından hazırlanan müfredatlar ışığında kendi programlarını tatbik etmişlerdir. Bazı alaylar, ders kitapları ve notlarını kendileri hazırlayarak eğitim öğretim dönemlerinde bu kaynakları kullanmışlardır (Cihan, 2015, s. 63). Bunlardan biri, 1939 yılında Alay Heyet Talimiyesi tarafından Edirne Jandarma Alayı için hazırlanan Askerlik ve Jandarma Meslek Bilgisi ders kitabıdır (*Alay Hey'et Talimiyesi*, 1939).

Kitabın girişinde gedikli erbaş adaylarına yönelik verilen şu bilgiler eğitim programının amacını ortaya koymaktadır (*Alay Hey'et Talimiyesi*, 1939, s. 1):

Bu kitap seni memlekete, millete, kendi kendine daha çok, daha çabuk faydalı kılabilmek emeliyle kaleme alındı. Bunun içinde yalnız askerlik yalnız meslek bilgisini değil, olgun ve hatırı sayılabilir bir adam sayılabilmen için neleri öğrenmen lazımsa hepsini bulacaksın. Onun için eline geçecek en ufak bir fırsatı bile kaçırmadan daima ve daima oku!

Bu cümlelerden de anlaşıldığı üzere jandarma eğitiminde meslek bilgisinin yanında vatandaşlık eğitimine de katkı yapıldığı görülmektedir. Özellikle din ve yurt bilgisi konularıyla erlerde devlete ve vatana aidiyetin yanı sıra Türk kimliği de kazandırılmaya çalışılmıştır. Yurt Bilgisi dersinde yurt ve ulusun tanımı izah edilmiş, cumhuriyet ve meşrutiyet gibi kavramlar açıklanmıştır (*Alay Hey'et Talimiyesi*, 1939, s. 41-42). Meslek Bilgisi başlığı altında verilen “Er ve Komutan Bahsi” kısmında ise askerin namus ve şeref değerleri, doğruluk, disiplin, cesaret ve şecaat, arkadaşlık ve güvenilir olma şeklinde çeşitli değer eğitimleri işlenmiştir (*Alay Hey'et Talimiyesi*, 1939, s. 25-28).

1942 yılında yayımlanan Manisa Jandarma Alayı Ders Notları, jandarmanın görev ve sorumluluk alanıyla ilgili dersleri içeren dokümanlardan biridir. Söz konusu dokümanda ders notları soru-cevap şeklinde hazırlanmıştır. Bu dersler arasında “Yurt ve Hayat Bilgisi” dersi de yer almaktaydı. Buna göre içerikte diğer ders kitaplarında olduğu gibi yurt, ulus, devlet ve hükûmet gibi kavramlar açıklanmış ve yurdun hangi

amaçlar çerçevesinde sevilmesi gerektiği ile vatan sevgisinin askerin kazanması gereken önemli bir değer olduğu üzerinde durulmuştur (Arbak, 1942, s. 15).

Jandarma personeli için nasihat niteliğinde bazı metinler kaleme alınmıştır. Bu metinlerde genellikle örnek bir olay üzerinden vaka analizi yapılmış ve neticesinde jandarma personelinin nasıl davranması gerektiğine yönelik açıklamalar verilmiştir. Jandarmanın herhangi bir vazife aldığı anda bütün gayretiyle o işi başarmaya çalışmasının; azimkâr, ciddi ve vakur olması gerektiğinin üzerinde durulmuştur (Baray, 1944, s. 19). Burada, aslında jandarmanın değerleri üzerinde durulması önemlidir. Olaylar karşısında jandarmanın saf değil kurnaz olması, korkak değil cesur olması, ihtiyat ve basireti bırakmaması gerekliliği de öğütlenmiştir (Baray, 1944, s. 19).

Jandarma subayına öğütlerle alakalı başka bir yazıda (bu yazı Jandarma Genel Komutanlığı tarafından birliklere gönderilmiş ve okunması için tavsiyede bulunulmuştur) jandarmanın sahip olması gereken değerler ve ahlaki karakterinin kuvvetli olması yönünde nasihatlerde bulunulmuştur. Buna göre jandarma subayı dürüst, adil ve iyi karakter sahibi olmalı; tarafsız olmalı, halka ve asta karşı iyi muamelede bulunmalı; çevresini ve görev yaptığı yeri tanımalıdır. Ayrıca bir jandarma subayının alışkanlıklarından birisinin de okumak olması gerektiği sıklıkla vurgulanmıştır (Özege, 1947, s. 37-44).

Jandarma subayları için değer ve ahlak eğitime yönelik olarak hazırlanan yayınların genelde makale olduğu; erler için de ders kitabı şeklinde yayınlar yapıldığı ifade edilmişti. Astsubayların değer ve ahlak eğitimi ve astsubaylarda olması gereken vasıflarla alakalı olarak yine Jandarma Mecmuası'nda bazı yayınlar bulunmaktadır. Buna göre her askerde bulunması gereken ahlaki ve manevi vasıflar astsubaylar için de geçerlidir. Bu vasıflar; yüksek duygular, zafer imanı, sağlam bir ahlak, azim ve irade, teşebbüs, mesuliyet ve hareket serbestisi, soğukkanlılık, meslek ve vazife sevgisi, büyüğe saygı ve itaat, küçüğe sevgi ve şefkat, beceriklilik ve intizamseverlik, sağlam akide, nefis feragatı, cesaret, sabır ve tahammül, disiplin, sır saklamak, iyi tavır hareket ve bilgili olmaktır (Avcı, 1944, s. 18-19). Jandarma personelinin rütbe ayırt etmeksizin ortak değerler çatısı altında bir arada olduğu ve vatan sevgisi ile iman düsturunu ön planda tutarak vazifesini yapmaya gayret ettiği açıkça söylenebilir.

Astsubay ve er eğitimi müfredatlarında yer alan Din ve Ahlak dersleri için müstakil olarak bazı ders kitapları yayımlanmıştır. 1966 basımlı "Mehmetçiğe Din Bilgisi" isimli kitap, kullanımı amacıyla çeşitli birlik ve kuvvet komutanlıklarına dağıtılmıştır. Jandarma Genel Komutanlığı için 350 adet, okullar için 10'ar adet dağıtım yapılmıştır (Sapan, 1966, s. 1). Erken Cumhuriyet Dönemi'nden günü-

müze kadar geçen süreçte Jandarma Okullarında kullanılan ders kitapları genellikle öğrenci adeti kadar basılmazdı. Sadece dersi veren hoca ve komutanların kullanımı için temin edilir ve birkaç nüsha da öğrenciler için ayrılırdı. Bu sebeple Mehmetçiğe Din Bilgisi isimli eser jandarma için sınırlı sayıda ayrılmıştır.

Mehmetçiğe Din Bilgisi, İslam Tarihi bölümü ile başlamakta daha sonra Temel Din Bilgileri (iman, ibadet, kader kavramlarının izahı, namaz, zekât, hac) ile devam etmiştir. Ahlak isimli bölümde ise aile sevgisi, vatan sevgisi, devlete karşı vazifeler, vergi vermek, askere gitmek, ağaç ve orman sevgisi, hayvan sevgisi, sabırlı olmak, disiplin, nöbet hizmeti, şehitlik ve gazilik konuları işlenmiştir. Kitap askerler için hazırlandığından Ahlak bölümü aslında askerlik mesleğinin getirmiş olduğu birtakım değerleri de içermektedir. Özellikle vatan sevgisi, nöbet tutma, şehitlik ve gazilik gibi konular buna en iyi örneklerdir (Sapan, 1966, s. 57-68). Kitabın askerlere temelde vermek istediği mesaj, Türk ordusunun savaşma kudreti her zaman vardır ve bu kudretin kaynağı iman"dır. Yazarı bu mesajını şu cümlelerle ifade etmektedir (Sapan, 1966, s. 7-8):

Kahraman Türk Ordusu, eskiden olduğu gibi bugün de vatanını savunmaya, onun için ölmeğe her an aynı kuvvet ve yüreklilikle savaşmağa hazırdır ve düşmanını yenecek güce de sahiptir. Hiç şüphesiz ki, bu kuvvet ve kudretin kaynağı, sonsuz imanı, temiz yürekliliği, kanıklığı ve söz dinlemesidir.

Mehmetçiğe Din Bilgisi isimli eserde, değerlere yer verildiği kadar kötülüklerden kaçınma ve kötülükleri önleme gibi askerin kaçınması gereken konulardan da bahsedilmiştir (Sapan, 1966, s. 73-78). Bunlar; hırsızlık, kumar, içki, yalan söylemek, zina, cana kıymak, kaçakçılık yapmaktır. Askeri personelin sahip olması gereken vasıfları, yüksek ahlaki karakteri ve özellikle halk ile temasta bulunan jandarmanın vatandaşlar nezdinde itibarı meslek için çok önemli bir yer kaplamaktadır. Bu sebeple jandarmadan hiç kimse olumsuz bir tutum ve davranış beklemediği için kötülüklerden kaçınma ve itibarını koruma gibi konularda personelin eğitilmesi gerekmektedir.

1980'li yıllarda din ve ahlak eğitimine dair jandarma müfredatlarında herhangi bir derse rastlanılmadığı daha önce ifade edilmişti. Bu dönemde Protokol ve Görgü Kuralları ile Etik dersleri adı altında uzun bir süre değer eğitimi verilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda jandarma, kurum içerisinde kendisinin hazırladığı "hizmete özel" formattaki fasikülleri ders materyali olarak kullanmıştır (Esirci, 1989).

2016 yılında Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi faaliyete geçtiği dönemden itibaren konulan Din ve Değerler Eğitimi dersine yönelik ise bir ders kitabı

hazırlanmış ve 2023 yılında yayımlanmıştır. Bu kitapta İslam dinini tanıtmanın yanı sıra bir arada yaşama kültürü ve ahlakı, ibadet, inanç, iman, şehitlik ve gazilik gibi kavramlar da öğretilmekte; İslam dini, değerler eğitimi ile verilmektedir.

Netice itibarıyla geçmişten günümüze genel anlamda hem jandarma eğitiminde hem de Milli Eğitim müfredatlarında yurt bilgisi, ahlak, din ve değer eğitimiyle alakalı yayımlanmış materyaller kişilere bazı kavramları aktarmak amacını taşımıştır. Akagündüz hazırladığı tezinde bu kavramları “yeni insan, yeni toplum ve yeni devlet” olarak zikretmiştir (Akagündüz, 2016, s. 51). Pek tabii Cumhuriyet’ten günümüze olan süreç uzun bir aşamayı oluşturmakta ve bu dönem birçok siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel değişim-dönüşümleri bünyesinde barındırmaktadır. Haliyle bu durum söz konusu derslerin içeriklerini de etkilemiş; bazen yoğun bir şekilde dersler müfredatlarda yer alırken bazen de çok seyrek olarak kendisine yer bulabilmiştir. Jandarma eğitimi özelinde bu derslere ve materyallere bakıldığında ise Milli Eğitim müfredatlarına paralellik gösterdiği gibi bazen farklılaştığı noktalar da olmuştur.

Jandarma eğitiminde ahlak ve değer konularının yeri ve önemini daha iyi kavramak ve Erken Cumhuriyet Dönemi’nden günümüze bazı kesintiler olsa da bu eğitimin sürdürüldüğünü açık bir şekilde görmek amacıyla aşağıdaki tabloda; derslerin geçtiği yıllar, hangi okulda veya hangi kitapta bu derslerin, bu derslerle iltisaklı diğer derslerin işlendiğini göstermekte fayda vardır.

Tablo II: Geçmişten Günümüze Jandarma Eğitiminde Ahlak ve Değer Konularını İçeren Yayınlar ve Dersler

Okul Adı/Ders Kitabı	Yıl	Dersin/Kitabın İsmi
Efradı-ı Cedide ve Karakol Kumandanları Alay Mektepleri Talimatnamesi	1918	Terbiye-i Askeriye dersi
Jandarma Efrad ve Zabıt Mektepleri Ders Programı	1925	Terbiye-i Medeniye ve Meslekiye, Malumat-ı Diniye ve Ahlakiye, Malumat-ı İçtimaiye ve Ahlakiye dersleri
Jandarma Neferinin Vazifesi	1929	Ahlak Bilgisi ve Vatan Sevgisi dersleri
Mekteplerin Haftalık Ders Programı	1931	Din ve Ahlak dersi
Emir ve Kumandanlar Müfredat Kitabı	1935	Din ve Ahlak dersi
Gedikli Erbaş Okulu’nda Jandarma Erbaşlarına Okutulan Derslerin Müfredatı	1937	Yurt Bilgisi
Askerlik ve Jandarma Meslek Bilgisi	1940	Din ve Ahlak dersi ve Yurt Bilgisi dersi
Jandarma Ameli Vazifelerinden Bazı Hadiseler	1941	Bir Jandarma subayında bulunması icap eden vasıflar konferans notları
Jandarma Er Okullarının Haftalık Ders Programı	1942	Din dersleri
Manisa Jandarma Alayı Ders Notları	1942	Yurt ve Hayat Bilgisi

Jandarma ve Karakol	1954	Yurt Bilgisi, Din dersi ve Moral Eğitimi, Jandarma karakol erleri nasıl olmalıdır?
Jandarma Erinin Askeri Bilgi Kitabı	-	Yurt-Hayat Bilgisi
Mehmetçiğe Din Bilgisi	1966	Ahlak konusu
Jandarma Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okulları Komutanlığı	1972	Ahlak ve Din Bilgisi dersi
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi/ Güvenlik Bilimleri Fakültesi	2018	Din ve Değerler Eğitimi (ders 2018'de okutulmaya başlanmıştır. Ders kitabı ise 2023 yılında basılmıştır)
Jandarma Astsubay Meslek Yüksek Okulu	2020	Din ve Değerler Eğitimi

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere ülkemizde jandarma eğitiminde değer ve ahlak eğitimine önem verildiği görülmektedir. Başka bir deyişle jandarma teşkilatını yöneten karar mekanizması, her seviyedeki jandarma personeline gerekli değer ve ahlaki nitelikleri dersler ve farklı öğretim materyalleriyle kazandırmaya çalışmıştır.

Sonuç

Türk jandarması iç güvenlikten, sınır güvenliğine, terörle mücadeleden düzensiz göçle mücadeleye kadar birçok sorumluluğu üstlenmektedir. Osmanlı'dan günümüze değin kahraman Türk Jandarmasının gösterdiği bu başarıda mesleki yeterliliklerin yanında jandarmanın sahip olduğu ahlak ve değerler de önemli rol oynamaktadır. Geçmişten günümüze jandarma eğitimindeki müfredatlar ve yayımlanan materyaller incelendiğinde ahlak, değer ve din eğitimi hususunda bazı dönemlerde farklılıklar gözlemlenmektedir. Jandarma personeline kazandırılmaya çalışılan ahlaki norm ve değerler başlıca itaat ve disiplin, vatanseverlik, şehitlik, gazilik, liderlik, ahlaki değerlere sahip olma, adil olma, sabır, vicdan, ihtiyat/ tedbir, metanet ve sadakat kavramları çerçevesinde şekillenmektedir. Bu kavramlar kapsamında ahlak, değer, din ve yurt bilgisi gibi dersler müfredata eklenmiştir.

Jandarma mesleği açısından bireyin özellikle terörle mücadele noktasında savaşın gerekliliğine inanması ve bunu kendi mücadelesi olarak görmesi, askerin görevlerini yapmalarında daha fazla istekli olmaları anlamına gelmektedir. Askerler, toplumsal ve kültürel değerler ile uyumlu olmak durumunda olan ve görevlerini bu çerçevede yerine getiren bireyler olmalıdır. Ancak bu evrede bazı değerler, diğerlerine kıyasla daha fazla önemli olmaktadır. Kolluk kimliği açısından önemli olan bu değerleri başlıca; şehitlik, gazilik, itaat, disiplin, sabır, vatan sevgisi, liderlik, ahlaki değerlere sahip olma, dürüstlük ve saygı olarak

sıralamak mümkündür. Bu değerleri yaşatmayan Jandarma Teşkilatı, âdeta kriz anında dağılmaya mahkûmdur. Jandarma mesleği toplum ile uyumlu olmayı ve onun değerlerine bağlı olmayı gerektirir. Toplumsal normlara uymayan ve söz konusu değerlerden birini bile taşımayan kişi jandarma olamaz.

Jandarma personeli için mesleğini ifa ederken değerlere bağlılık ve yüksek ahlaki karakter, onun görevde muvaffak olmasını sağlayacak etmenlerin başında gelir. Millî ve manevi değerlerle eğitilmiş, vatan sevgisi ve bayrak aşkını aklında ve kalbinde yaşayan jandarma personeli, ülkesi için gerekirse canını seve seve verecek yüksek bir şuurla üzerine düşen görevleri yerine getirmektedir. Bunun farkında olan Jandarma Genel Komutanlığı, Erken Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren günümüze kadar olan süreçte müfredatları Ahlak, Din, Yurt Bilgisi ve Adap dersleriyle şekillendirmiştir. Hatta bu durum, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde de geçerlidir. II. Meşrutiyet'ten sonra jandarmanın geçirdiği değişim ve dönüşüm neticesinde eğitim de yeniliğe uğramıştır 1907-1913 yılları arasında jandarmada değerler ve ahlak eğitime yönelik kitaplar neşredilmiştir. Daha sonra bu neşirler süreli yayınlar ve ders kitaplarıyla daha da zenginleşmiştir.

Bu çalışmada subay, astsubay ve er eğitiminde değer, ahlak, din, yurt bilgisi, muaşeret ve adap gibi derslerin yeri ve konumu izah edilmeye; bununla birlikte çeşitli yayınlar aracılığıyla bu eğitimin veriliş metodu da tespit edilmeye çalışılmıştır. Özellikle Erken Cumhuriyet Dönemi'nde din ve ahlak eğitime ciddi anlamda önem verilirken 1980'li yıllardan sonra bu eğitimin öneminin azaldığı; bunun yerine halkla ilişkiler, muaşeret ve davranış bilimleri gibi dersler eklendiği belirlenmiştir. Ancak 2016'dan sonraki müfredatlara din ve değerler eğitimi de girmiş ve böylece din/değer eğitimi jandarma müfredatında tekrar yerini almıştır. Netice itibarıyla bu çalışmadan hareketle henüz yeni olan kolluk tarihi ve kolluk eğitim tarihi alanlarına yönelik müfredat incelemesi temelli çeşitli araştırmalar arttırılmalıdır. Böylelikle günümüzdeki kolluk eğitimiyle geçmiş dönemlerdeki eğitim sistemi karşılaştırılabilir ve askeri öğrenciler için programlar daha nitelikli hâle getirilebilir.

Extended Abstract

Moral and Values Education in the Gendarmerie

Moral and value education plays an important role in establishing and strengthening bonds between people and ensuring social unity. This fact shows that moral and value education is important for a society. The concept of value gives meaning to human attitudes and behavior in an individual sense. In a social sense, it fulfills the task of regulating interpersonal relations, institutions and systems. While individuals adapt by assimilating the attitudes and beliefs of that society in order to become a part of the society they live in, each of the beliefs, norms, ideas and principles of coexistence that constitute social memory and culture are considered values (Tural, 1992, s. 6).

Although the purpose of education for people is a controversial issue, educators address this issue from different perspectives. Improving a person's mind and thinking ability, strengthening his emotional aspect and training his body are among the aims of education. Important goals of education include knowledge transfer and brain training. However, when human beings are considered and evaluated as a whole, it is clear that this goal alone is not sufficient. Training the mind or body can make a person smart and strong, but the individual can use this for the benefit of society only with a good moral and values education (Kaymakcan ve Meydan, 2010, s. 137). When evaluated within this framework, pedagogues state that the purpose of education is to give the individual a moral character (Kaymakcan ve Meydan, 2010, s. 137).

The key role a person has in today's societies is his/her profession. For this reason, putting the values a person adopts into practice throughout his professional life enables the formation of a social value awareness and moral characters at the same time (Uzun ve Uzun, 2017, s. 504). The military profession also plays an important role in helping individuals reach social value awareness with the high moral consciousness and values it embodies.

When we look at moral and value education from the perspective of gendarmerie education, it is important to develop curriculum programs within the framework of these two concepts in order to provide the necessary professional, military and technical information to the personnel, as well as to strengthen their spiritual qualifications. Some of the requirements of the profession are compliance with the professional hierarchical order of the gendarmerie and other military personnel such as strategic thinking and decision-making, lead-

ership and defense skills. However, one of the requirements of military service is related to values (Tarhan, 2018, s. 77). Loving the homeland and sacrificing one's life for it, which is considered one of the most sacred duties of the military profession, is proportional to adhering to values.

It is important for the gendarmerie to follow modern technology in terms of equipment for the fight against terrorism and defense of the homeland. However, it is among the basic requirements for military success that those who work from the lowest to the highest ranks strictly adhere to the moral and cultural values adopted by the society. In this case, a holistic structure emerges in terms of patriotism and defense of the country.

Morality, values and homeland knowledge training are important issues in gendarmerie training from the Early Republican Period to the present day. It is undoubtedly possible to see this in educational curricula, textbooks taught in schools, and articles in officially published journals. These published materials (Yarbay Hüsni, 1934-35, s. 11-19; Günay, 1943, s. 23-29) guide researchers, especially when searching for an answer to the question of what a gendarmerie should be like and listing the qualifications that a qualified gendarmerie personnel should have.

As a result, it is determined that while religious and moral education was given importance especially in the Early Republic phase, the importance of this education decreased after the 1980s. It has been determined that courses such as Public Relations, Communication and Behavioral Sciences have been added instead of these courses. However, after 2016, Religion and Values Education was added to the curriculum again.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar (lar) / Author (s): Onur GÜVEN, İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Kaynaklar

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi), Muamelat Genel Müdürlüğü, 1933; 128.923.6.

Araştırma ve Tetkik Eserler

Akagündüz, Y.S. (2016). *Türkiye’de Ahlak Eğitimi Üzerine Bir İnceleme*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.

Alay Hey’et Talimiyesi, (1939). *Askerlik ve Jandarma Meslek Bilgisi*. İl Basımevi.

Arbak, H. (1942). *Manisa Jandarma Alay Ders Notları*. Dereli Basımevi.

Aslan, A. (2019). *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Maneviyat-ı Askeriyye Kitapları*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi

Avcı, A. (1944). Gedikli Erbaşın Vasfı. *Jandarma Karakol Dergisi*, 31, 16-26.

Baray, M. (1944). Fevkalade Zamanlarda, Fevkalade Hizmet ve Gayretlerin Meslek ve Vazife Noktai Nazarından Fayda ve Tahlili. *Jandarma Mecmuası*, 72, 15-20.

Binbaşoğlu, C. (1999). Cumhuriyet Döneminde İlkokul Programları. *75. Yılda Eğitim, Tarih Vakfı Yayınları*, 145-170.

Cevizci, A. (2002). *Etiğe Giriş*. Paradigma Yayınları.

Cihan, H. (2015). *Kuruluşundan Cumhuriyetin İlk Yıllarına Geçen Süreçte Jandarma Okulları*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi

Çermeli, A. ve Atabey H. (2002). *Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi*. c.1, Kozan Ofset.

Çilingir, L. (2020). Ahlak ve Din Eğitiminin Yapısı ve Yönetimi Üzerine. *Felsefe Dünyası Dergisi*, 72, 58-75.

Demircioğlu İ., Demircioğlu E., Güven O. ve Yılmaz D. (2023). *Kuruluştan Günümüze Jandarma Mektep, Müfredat, Tarih Bilinci*. Yeditepe Akademi.

Duman, T. ve Ergün, M. (1996). 19. Yüzyılda Osmanlı Askerî Okullarının Ders Programları ve Ders Kitapları. *Yeni Türkiye Dergisi*, 7, 494-511.

Erginsoy, A. (1937). *1706 sayılı Jandarma Kanununun Şerhi*. Jandarma Genel Komutanlığı.

Esirci, Ş. (1989). *Çağımızda Görgü ve Nezaket Kuralları*. Şedele Matbaacılık.

Görgü ve Nezaket Kuralları (2003). Jandarma Genel Komutanlığı Yayınları.

Günay, A. (1943). Bir Jandarma Nasıl Olmalıdır. *Jandarma Karakol Mecmuası*,

28-29, 23-30.

Halıcı, E. N. (2019). *Değişim Sürecinde Osmanlı Jandarması'nın Eğitim Meselesi (1839-1914)*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi

<https://islamansiklopedisi.org.tr/gedikli>

<https://www.jsga.edu.tr/fakulte>

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>

J. Er Okullarında ve Bu Vaziyetteki Toplu Birliklerde Haftalık Ders Programı H., (1942). *Jandarma Emirnamesi*, 577, 200-203.

Jandarma Alay Mektepleri Ta'limatnamesi. (1918). Jandarma Matbaası.

Jandarma Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okulları Komutanlığı Tarihçesi. (Yayın yılı yok), Beytepe Jandarma Okullar Komutanlığı.

Jandarma Efrâd ve Zabıt Mektepleri Ders Programı. (1925). *Jandarma Evamir Mecmuası*, 199, 159-163.

Jandarma Erinin Askeri Bilgi Kitabı. (Yayın yılı yok), İl Basımevi.

Jandarma Sınıfının Talim ve Terbiye Devre ve Safhaları, (1931). *Jandarma Emirler Mecmuası*, 347, 452-456.

Jandarma Vazâif ve Askerî Bilgi (Suallî Cevaplı) Emir ve Kumandanlar, (1935). Işık Baskıevi.

Kara, İ. (2007). Askere Din Dersleri: İyi Asker, İyi Müslüman Olur. *Toplumsal Tarih*, 166, 48-53.

Karaçam, İ. (1954). *Jandarma ve Karakol*. Dizerkonca Matbaası.

Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2020). *Ahlak, Değerler ve Eğitimi*. Dem Yayınları.

Kemal Bey. (1341). Jandarma Teşkilâtı ve Meslekte Ma'lûmat ve Ahlâk Üzerine. *Jandarma Mecmuası*, 3, 89-94.

Kemerdere, R. (1936). J. Subaylarına Öğütlerim, *Jandarma Mecmuası*, 46, 67-81.

Kesgin, S. (2010). *Cumhuriyet Dönemi Örgün Eğitim Kurumlarında Ahlak Eğitimi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi

Köy Mektepleri Müfredat Programı, (1938). Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kunter, E. (2006). *Askeri Birliklerde Erbaş ve Erlerin Yurt Sevgisi Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi.

Mekteplerin ve Ağ. Mî nin Günlük Porgıram. (1931). *Jandarma Emirler Mecmuası*, 344, 416-420.

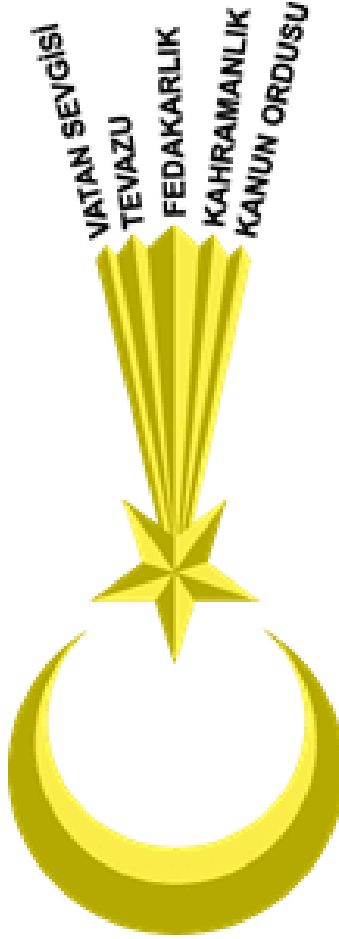
Olçay, Ş. (1939). Vazife Aşk, *Jandarma Karakol Mecmuası*, 13, 14-18.

Ozanalp, O. (1939). Jandarma Karakollarında Talim Terbiye. *Jandarma Karakol Mecmuası*, 13, 19-26.

- Öcal, M. (1998). Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(7), 241-268.
- Ömer F. (1325). *Osmanlı Efrâdına Maneviyât-ı Askeriyye Dersleri*.
- Özege, F. (1947). Genç Jandarma Subayına Öğütler. *Jandarma Dergisi*, 79, 35-46.
- P. ve Gedikli Erbaş Okulunda J. Erbaşlarına Okutulan Derslerin Müfredat Programı. (1937). J. Genel Komutanlığı Matbaası.
- Piyade Er ve Manganın Yetiştirilmesinde Kılavuz. (1940). *Jandarma Mecmuası*, 58, 5-18.
- Sapan, H. (1966). *Mehmetçiğe Din Bilgisi*. Genelkurmay Basımevi.
- Şahan, Z. (1938). Genç Subayların Meslek Vazifelerinde Muvaffakiyet Sırları. *Jandarma Mecmuası*, 52, 29-32.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, Ali. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Tarhan, N. (2018). Askeri Kurumlarda Değerler. *Kurumlarda Değerler*, (ed.) Muzafer Şeker, Yasin Bulduklu & Bülent Dilmaç, Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, 5-86.
- Tevfik Efendi. (1926). Jandarma’nın Vazîfesine Dâir, *Jandarma Mecmuası*, 6, 79-84.
- Törelî, T. (2020). *Osmanlı Jandarmasının Mesleki ve Askeri Terbiyesi*. Hiper Yayınları.
- Tural, S. (1992). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ecdad Yayınevi.
- Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Yönetmeliği*. (1961). <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=5905&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTertip=5>
- Uzun, Z. ve Uzun, A. M. Ş. (2017). Değerin Yeniden İnşası: Askerlik Mesleğinde Değer Eğitimine Dair Kuramsal Bir Yaklaşım Önerisi. *Akademik Bakış Dergisi*, 63, 503-520.
- Üstel, F. (2021). *Makbul Vatandaşın Peşinde II. Meşrutiyet’ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*. İletişim Yayınları.
- Vehbi, M. (1926). *Efrad-ı Cedide Bölüklerine Mahsus Terbiye-i Medeniye ve Meslekiye*. Jandarma Matbaası.
- Yarbay Hüsnü. (1934/35). Bir Jandarma Nasıl Olmalıdır? *Jandarma Mecmuası*, 40-41, 4-6.
- Yazar, N. (2023). *Din ve Değerler Eğitimi*. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Yayınları.
- Yüzbaşı Tubert. (1929). “Jandarma Zabiti”, *Jandarma Mecmuası*, S.20, ss. 121-132.
- Zâbitanın Manevi Silahı, (1926). *Jandarma Mecmuası*, S.5, ss. 68-76.

Ekler

Ek-1

Jandarma Genel Komutanlığının ikincil logo olarak kullandığı şualı ay yıldız.

Ek-2

Ömer Fevzi Bey'in hazırladığı Osmanlı Efrâdına Maneviyat-ı Askeriye Dersleri adlı kitabın kapağı.

Ek-3

Hasan Sapan tarafından kaleme alınan Din Bilgisi kitabının kapağı

Ek-4

Nurullah Yazar tarafından yazılan ve Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nde ders kitabı olarak okutulan kitabın kapağı.